CĂRȚI INTEGRATOARE. CANTEMIR EDITAT LA CHIȘINĂU

BRIDGING BOOKS. CANTEMIR PUBLISHED IN CHIȘINĂU

CZU: 821.135.1.09:002(478-25) **https://doi.org/10.59295/spd2025u.27**

Svetlana KOROLEVSKI
ORCID: 0000-0002-0042-0289
E-mail: svetlanakorolevski@gmail.com
Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Haşdeu”,
Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *A distinct chapter in the valorization of old Romanian literature in the Bessarabian space is represented by the Cantemir's oeuvre (edited, celebrated, read/reread in Chișinău). Historians, literary scholars, and editors have sought to bring, at least partially, part of his impressive legacy to the Bessarabian readership. Some works began to appear starting from the immediate postwar period, with the range of editions dedicated to Cantemir expanding significantly after the 1990s and during the first decades of the 21st century, within the broader context of Romanian spiritual and cultural reunification. The imaginary of Cantemir's writings, produced centuries ago, reflects, besides spiritual superiority and the breadth of his approach, a clear aesthetic awareness, a critical spirit, an inclination for discourse and dialogue (whether cultural or scientific), a dedication to reading, as well as a deep concern for the human condition, in parallel with the fate of the country. Cantemir the writer appears equally preoccupied with the meanings and the outcomes of human existence. By returning to the writings of the past — and Cantemir's oeuvre is particularly revealing in this regard — we reintegrate the values of the old world into the value system of today's world.*

Keywords: *Cantemir read in Chișinău, old Romanian literature, spiritual reunification.*

INTRODUCERE

Un subiect aparte, în contextul valorizării literaturii române vechi în spațiul basarabean îl constituie *universul operei cantemiriene* – Cantemir, scriitorul, savantul, filosoful – editat, omagiat, citit/ recitit la Chișinău; Cantemir, în edițiile și studiile cercetătorilor din Basarabia. Revenim constant la numele lui Dimitrie Cantemir și la opera sa. De-a lungul anilor, cercetători dedicați umanioarelor (literați, istorici, lingviști, filosofi etc.) au căutat să aducă pe masa cititorului basarabean, cel puțin fragmentar, parte din copleșitoarea moștenire cantemiriană. De la generație la generație este transmis și accentuat suflul neînvechit (mereu generator de noi interpretări) al unor pagini pline de substanță. Dimitrie Cantemir, nume emblematic al începuturilor culturii române moderne, prin opera sa enciclopedică a fascinat contemporanii, promovând o deschidere atât către lumea apuseană, cât şi către cea orientală; moştenirea sa cultural/ spirituală înglobează realizări de seamă, care, de-a lungul anilor, au aflat aprecierea și considerația urmașilor, dovadă stând necontenite abordări și reeditări ale operei sale. Viziunea asupra

epocii în care i-a fost dat să trăiască a reuşit să o transmită posterităţii (o epocă a marilor tensiuni, pe care, de altfel, și europenii secolului al XVII-lea „le considerau adesea pur şi simplu negative, mai curând decât etape necesare pentru atingerea unui echilibru social şi politic superior şi a unei capacităţi creatoare mai profunde şi mai cuprinzătoare” [1, p. 8-9]. Reflecțiile, înțelegerea parabolelor, atmosfera pe care o desprindem din textele lui Cantemir denotă superioritate spirituală, vastitate în abordare, dar și neliniște pentru destinul uman (și fragilitatea acestuia), Cantemir arătându-se preocupat de rosturile și împlinirile existenței umane. Vasile Coroban care îi consacra un studiu substanțial (*Dimitrie Cantemir – scriitor umanist*, editura „Cartea moldovenească”, 1973), reliefa figura de excepție pe care o întrunește principele Cantemir: „Oamenii mari în istoria unei culturi și a unui popor sunt apariții rare”, fiecare popor avându-și „uriașii săi pe tărâmul cugetării și al scrisului” [2, p. 5; p. 296], în el adunându-se, după cum remarcă și acad. Mihai Cimpoi, în cuvânt-înainte la ediția a doua, din 2003, „nu doar cele două moduri de gândire, ci și *timpurile* [s.n.], în primul rând, cel antic și cel renascentist” [2, p. 4].

Parcurgerea textelor vechi, e adevărat, presupune răbdare și atenție, pe lângă o anume inițiere de ordin lingvistic, iar *universul imaginar* al lumii/ literaturii române vechi, debordând de greutate conținutistică și metaforică, alambicat adesea în fraze, uneori mai laconice, alteori arborescente, uneori ne copleșește. Poate de aceea, vechile scrieri presupun (și impun) reveniri, relecturi, recitiri.

Divanul [3]. La vârsta de 25 de ani Cantemir debutează editorial cu această lucrare de filosofie și etică, care „aparține prin temă, geneză și destinație tezaurului comun al literaturii europene” [3, p. 79]. Tipărită la Iași, în 1698, în ediție bilingvă, română și greacă (e singura carte apărută în timpul vieții), îndeamnă la cunoașterea de sine a omului și îi „îndreptățește pentru totdeauna prețuirea iubitorilor de cultură și atenția cercetătorilor” [3, p. 80]. Mostră eminentă a spiritului creator românesc, tipărită de mai multe ori, popularizată prin mănăstiri și alte centre de cultură și educație, ceea ce presupune circulația textului în toate provinciile românești, această carte a interesat cititorul de cea mai largă speță, oameni de cult și laici, deopotrivă. În 1865, Bogdan Petriceicu-Hasdeu o retipărește integral, remarcându-i certa valoare pentru istoria culturii naționale, iar Mihai Eminescu, fascinat de vechile tipărituri românești, achiziționează, în 1874, un exemplar pentru Biblioteca universitară din Iași.

„Cu ce cântece, cu ce laude, cu ce slavă voiu cânta, voi lăuda și voiu slăvi pre acel supțire la minte, iscusit la socotială și întreg la chitială zugrav, carele decât toți întâi aiave forma și chipul avuției fiilor tăi au șeruit și adevărat o au zugrăvit. O, frumoasă, întreagă și decât simceoaua briciului mai ascuțită și mai iute minte, că *roatei* [s.n.] prin osie învârtitoare o au asemănat. Și adevărat dară și, dzău, foarte fără minciună, adevărat” [3, p. 122]. *Roata norocului* e prinsă în această metaforă; plastic, la propriu; roata, care azi – sus, mâine – jos te aruncă, în vârtejurile unei existențe niciodată statornice. Imagine de largă circulație în epocă, literatura medievală explorând la maximum această dimensiune, *Fortuna labilis* o întâlnim și la Costin Miron, în textele pe care Cantemir le-a cunoscut, bineînțeles, și în care regăsim aceleași accente.

Ediția apărută la Editura „Știința” (2018, Colecția „Moștenire”), la 320 de ani de la întâia editare este un omagiu, autorului și textului, dar și editorului, pentru că reproduce, de fapt, ediția academică (București, 1974), sub îngrijirea avizată a lui Virgil Cândea, care a asigurat și traducerea versiunii din limba greacă. O carte care îndeamnă la cunoaștere, la cunoaștere de sine, la perseverență și virtute (capitolul final al Cărții a III-a indicând cât se poate de pilduitor*: Din cuvinte bune să să facă fapte bune*) și care, la fiece nouă lectură, dezvoltă alte și alte deslușiri.

Descrierea Moldovei [4]. În spațiul basarabean s-a bucurat, cred, de cea mai mare popularitate. Cunoscută, preponderent, sub această denumire, scrierea, în originalul latin ograf purtând titlul: *Descriptio antiqui et hodierni status Moldaviae = Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, a beneficiat de mai multe traduceri, pornindu-se de la cele trei manuscrise care s-au păstrat, toate datând din secolul al XVIII-lea. Edițiile apărute la Chișinău în a doua jumătate a secolului al XX-lea, „cu excepția ediției ruse din 1973, reprezintă într-o formă sau alta traduceri în limba română după ediția germană din 1771, tălmăcire care conține numeroase erori și omisiuni reluate mecanic în traducerile ulterioare” [4, p. 60], consideră Andrei Eșanu, care, de ani buni, aprofundează tema Cantemir, în particular, receptarea *Descrierii Moldovei* în spațiul românesc și european. Vom aminti câteva dintre ele: *Descrierea Moldovei*. Traducere din limba latină de N. Costenco („Cartea moldovenească”, 1975; ediția a II-a, cu o prefață și comentarii de Vasile Coroban, „Literatura artistică”, 1982); *Descrierea Moldovei*. Ediție îngrijită de Pavel Balmuș. Preluare a textului din „Scrisoarea Moldovei” din 1825. Traducere din limba germană („Literatura artistică”, 1988); ediția „Hyperion”, 1992; ediția „Litera”, 1997, în colecția „Biblioteca școlarului” ș.a., pentru o întregire a imaginii de ansamblu pe care o urmărim.

O nouă traducere, în baza celor trei manuscrise latine va fi realizată de prof. bucureștean Dan Slușanschi și va servi drept pornire pentru prima ediție critică bilingvă a *Descrierii*…, apărută la București, la editura Institutului cultural român, în două volume, între anii 2006 și 2007, îngrijirea celui de-al doilea volum (Studiu introductiv, notă asupra ediției și note) fiind asigurată de Valentina și Andrei Eșanu. O ediție actualizată, cuprinzând traducerea amintită, un amplu studiu introductiv, la care se adaugă o Anexă a edițiilor *Descrierii [...] Moldovei*, ilustrații și indici, întocmite de Valentina și Andrei Eșanu, apare și la Chișinău, în Colecția „Moștenire”, „Știința”, 2019.

Istoria ieroglifică. [5]. Multirajatul roman („romanț”, îi zice Nicolae Manolescu; una dintre realizările sale de vârf, care, alături de monografia *Descrierea Moldovei,* a beneficiat, la Chișinău, de câteva ediții) rezumă, în chip condensat, esența gândului cantemirian cu privire la rostul și finalitatea existenței umane, prefigurat și în prima sa lucrare, *Divanul.* Elaborată în 1705 (acum 320 de ani!), dar cunoscută și apreciată de cititori mult mai târziu, abia în epoca modernă, când intră pe firul receptării și interpretării comprehensive [6, p. 65], această *istorie*, „sofisticată și rafinată, prima operă literară românească în deplinul înțeles al cuvântului” [7, p. 77], una dintre cele mai frecventate, continuă să fascineze, dar și să trezească o anume rezervă/ reticență în cazul cititorului mai puțin avizat. Nicolae Manolescu sugera, în *Istoria* sa: „Ar merita ca cineva să încerce a reda

Istoria ieroglifică pe înțelesul copiilor mari sau mici din zilele noastre, eliminând balastul și uşurând fraza; s-ar observa atunci că partea rezistentă artistic e tocmai aceea de naraţiune a unor uimitoare întâmplări dintr-o lume a animalelor şi a păsărilor constituită după modelul celei omeneşti [7, p. 77]. Poate că se va întâmpla și asta într-o bună zi (astăzi se poate întâmpla totul!), dar atunci ar rezulta, cred, un alt text, cu alte mize și alte proiecții. De la ediția din 1957, apărută la editura de stat a Moldovei, urmată de versiunea 1987, „Literatura artistică", ambele cu litere rusești, dar în tiraje de masă; ani mai târziu, în 2016, editura „Știința" scoate o ediție reprezentativă (în colecția „Moștenire", sub îngrijirea cercetătoarei Stela Toma, cu un studiu introductiv semnat de prof. univ. Elvira Sorohan), reluată în 2021. O ediție-model, care își așteaptă utilizatorii.

Istoria creșterilor și descreșterilor curții otomanice sau aliothmanice [8]. O lucrare impresionantă, ca volum și informație; elaborată în latină (autorul încheie redactarea pe la 1716) și foarte așteptată în lumea europeană, fiind curând tradusă, în limbi de largă circulație (în engleză, de N. Tindal, 1734-1735, și preluată de alți traducători; în franceză, de abatele Prévost ș.a.; în traducere arabă „a circulat aproape două secole ca operă anonimă, ne spune Virgil Cândea, fiind atribuită Sfântului Vasile cel Mare" [8, p. 26]. Tradusă în română de Iosif Hodoș (1876). Manuscrisul descoperit în bibliotecile din SUA în 1984 de Virgil Cândea este publicat în 1999 la editura „Roza vânturilor", iar în 2002 la editura „Amarcord" din Timișoara. Tradusă integral în limba română de prof. Dan Slușanschi, lucrarea vede tiparul la editura Paideia, București, în 2010 (ed. a II-a, revizuită, 2012). Academia Română o publică, într-o nouă traducere, în 2015, cu titlul *Istoria măririi și decăderii Curții othmane* (Colecția „Opere fundamentale").

Editura „Știința" reia, în 2019, ediția revizuită apărută la „Paideia", în traducerea lui Dan Slușanschi; cu studiul introductiv semnat de Virgil Cândea (reprodus după ediția 1999). O carte care rămâne în sfera de interes a cititorului de acasă și de oriunde.

Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor [9]. Amplu tratat științific, „operă majoră de istorie națională" (Stela Toma), care, prin concept și realizare vine în continuarea monografiei costiniene (*De neamul moldovenilor, din ce țară au ieșit strămoșii lor* – o primă sinteză în istoriografia română privind originile noastre), dezvoltând și argumentând datele esențiale ale unității primordiale (etnice și teritoriale), ale devenirii și dăinuirii unui popor. Păstrat în manuscris și tipărit mai întâi la Iași, în două volume, prin strădunța mitropolitului Veniamin Costachi (1835-1836), editor Gheorghe Săulescu; va urma ediția academică, cu litere latine, realizată de istoricul Grigore Tocilescu (tomul VIII al *Operelor principelui Dimitrie Cantemir*, 1901, București); o ediție importantă apare între 1999 și 2000 („Minerva", București), întocmită de Stela Toma după microfilmul manuscrisului în limba română ce se păstrează în fondurile arhivelor moscovite. Academia română reeditează tratatul în colecția „Opere fundamentale" (2003). Sunt de semnalat și alte ediții care îl identifică drept unul din textele esențiale ale istoriei și culturii noastre [9]. La Chișinău, *Hronicul...* (Repere cronologice, studiu introductiv, text stabilit, glosar și indici de Stela Toma) este retipărit de editura „Știința" (colecția „Moștenire", 2016).

Dimitrie Cantemir. Opere. Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei. Istoria moldo-vlahică. Viiața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân, Domnul Moldovei [10].

Volumul apărut la „Știința" în 2023, sub îngrijirea lui Andrei și Valentina Eșanu, cuprinde, după cum anunță și titlul, trei dintre lucrările de factură istorică/ istorico-geografică, definitivate de autor între anii 1711-1723. **Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei**. Considerat de cercetători multă vreme identic capitolului I al primei părți a *Descrierii Moldovei*, textul în cauză constituie, de fapt, o lucrare-proiect independentă, înglobând numeroase informații de ordin istoriografic și geografic, reluate/ reconsiderate de Cantemir în alte scrieri ale sale. **Istoria moldo-vlahică.** O lucrare de proporții (tratat academic, în definiția lui Andrei Eșanu), care abundă în surse și care tratează un întreg lanț de aspecte privind vechimea, nașterea și viața neamului nostru; etapele principale din istoria românilor; o carte importantă între lucrările dedicate istoriei, culturii și civilizației românești. **Viața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân, Domnul Moldovei.** Întocmită aproape exclusiv în baza amintirilor (ale autorului și ale tatălui său, Constantin-vodă), scrierea a adunat, de-a lungul timpului, și aprecieri, și amendări, prilejuite de inexactitățile identificate pe parcurs. O primă ediție a lucrării (în limba latină) în România apare în 1883, realizată de Alexandru Odobescu. Prima traducere în limba română se leagă de numele lui Nicolae Iorga, care a și publicat-o, în câteva rânduri; ediția academică, București, 1996, se impune prin rigurozitate și comentarii (cuvânt-înainte de acad. Virgil Cândea; studiu introductiv, note și comentarii de Andrei Pippidi; traducere și anexe de Dan Slușanschi). Publicate la Chișinău pentru prima dată, aceste trei lucrări întregesc imaginea savantului, dar și a omului Cantemir, spiritul său treaz, limpede, cutezător transpare în aceste pagini pline de substanță, ele oferind cititorului din Basarabia, celui dedicat domeniului, dar și celui interesat de istoria și devenirea noastră, abordări definitorii.

În plan literar, s-a zis de atâtea ori, a fi viu desemnează tocmai capacitatea creaţiei de a da naştere unor întrebări. Cărțile lui Cantemir, pe care le vreau readuse pe masa noastră de lectură sunt dintre cele care provoacă, incită, modelează. Contemporanul său Nicolae Costin, fiul cel învățat al lui Mironașcu, zice despre cartea lui Antonio de Guevara (a cărei popularitate în Europa o egala pe cea a Cărții sfinte – Biblia) la care a trudit tălmăcind-o în limba noastră: „Oricine va ceti cartea aceasta, cu tot deadinsul, va afla sfaturi de folos, gĭudeţe înţălepte…, socotele foarte alese, fapte mari şi istorii prea vechi…" [11, p. 38], îndemn perfect valabil și cu referire la scriitura cantemiriană; or, paginile pline de pasiune, nu rareori polemice, care ne deschid porți spre realități de altădată, dar și spre evaluări comparative sau neașteptate ipoteze, continuă să rămână în evantaiul de priorități ale cercetărilor. „Ce explică interesul Universității din Cambridge, Massachusetts, de a cumpăra manuscrisul *Istoriei*... lui Cantemir?" [8, p. 25], se întreba, la un moment dat, acad. Virgil Cândea, atunci când pregătea, pentru editare, volumul dedicat istoriei creșterii și descreșterii Imperiului Otoman. Răspunsul la această întrebare, dar și alte prețioase detalieri/ precizări privind moștenirea manuscrisă a lui Dimitrie Cantemir și dimensiunea universală a operei sale, le datorăm acestui eminent cantemirolog, care și-a conjugat cer-

cetările cu cele ale altor colegi-medieviști, axați pe epoca Cantemir (de la București, Iași, Cluj, inclusiv de la Chișinău, între care Pavel Balmuș, Valentina Pelin, Victor Cirimpei, Gheorghe Bobână, Dumitru C. Grama, Andrei și Valentina Eșanu [12].

CONCLUZII

Moștenirea lui Dimitrie Cantemir și resuscitarea interesului pentru lucrările sale în Republica Moldova, *spiritul* lor integrator, rămân un segment important, la care trebuie revenit în continuare (și nu doar în contexte omagiale), consubstanțialitatea abordărilor premergătorilor fiind de referință. Sunt de remarcat edițiile apărute în ultimii ani la Chișinău (editura „Știința", colecția „Moștenire"), reactualizări importante și puncte de reper pentru a lua pieptiș universul tot mai învolburat care ne cuprinde aici și acum și în care încercăm să ne integrăm, scrierile vechi coagulând însemnele a ceea ce am fost, încercăm să devenim, și, cu siguranță, urmează să fim. Prin revenirea la aceste texte-testimoniu și la năzuințele care le-au dat viață, iar opera lui Cantemir este revelatoare în acest sens, reintegrăm valorile lumii vechi în scara de valori a lumii de astăzi.

REFERINȚE:

1. *Omul baroc*. Volum coordonat de Rosario Villari. Traducere de Dragoş Cojocaru. Iaşi: Polirom, 2000, 351 p. ISBN 973-683-584-7.
2. COROBAN, Vasile. *Dimitrie Cantemir – scriitor umanist*. Chișinău: Cartea Moldovei, 2003, 296 p., ISBN 9975-122-7.
3. CANTEMIR, Dimitrie. *Opere. Divanul*. Ediție îngrijită, studiu introductiv, comentarii și iconografie, traducerea versiunii din limba greacă de Virgil Cândea. Chișinău: Știința, 2018, 514 p. ISBN 978-9975-85-144-2.
4. CANTEMIR, Dimitrie. *Opere. Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*. Studiu introductiv, note și iconografie de Andrei și Valentina Eșanu. Traducere din limba latină și indici de Dan Slușanschi. Chișinău: Știința, 2019, 439 p. ISBN 978-9975-85-188-6. În 1825 (acum 200 de ani!) la tipografia mănăstirii Neamț apare prima ediție românească a *Descrierii Moldovei* (în alfabet chirilic), purtând titlul: *Scrisoarea Moldovei de Dimitrie Cantemir, domnul ei, care acum întâi s-a tipărit în zilele binecredinciosului și de Hristos iubitorului Domnului nostru – Ioan Sandul Sturza voievod cu blagoslovenia preaosfințitului Arhiepiscop și Mitropolit Chirio Chir Veniamin al Moldovei. Pe vremea preacuviosului stareț al sfintelor monastiri Neamțului și Secului Chir Dometian în sfânta mănăstire Neamțul la anul 1825, august în 19.* Vezi, în acest sens și BALMUȘ, Pavel. *Precursor – „contemporan" al clasicilor literaturii române.* În: ...*Scipta manent... Contribuții de istoriografie literară*. Iași: TipoMoldova, 2014, p. 81-99. ISBN 978-606-676-449-0.
5. CANTEMIR, Dimitrie. *Opere. Istoria ieroglifică.* Repere cronologice, text stabilit şi glosar de Stela Toma. Studiu introductiv de Elvira Sorohan. Chișinău:

Știința, 2016, 400 p. ISBN 978-9975-85-025-4. 978-9975-67-986-2. Vezi și articolul nostru *Istoria ieroglifică, astăzi*. În: Metaliteratură. Analele facultăţii de filologie a U.P.S. „Ion Creangă", 2002, vol. VI, p. 87-91.

6. PATRAȘ, Anton. *Înțelepciunea lumii într-un roman*. În: *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității. Studii. Sinteze. Eseuri.* Chișinău: Gunivas, 2008, p. 65-71. ISBN 978-9975-908-68-9.
7. MANOLESCU, Nicolae. *Istoria critică a literaturii române*, I, Bucureşti, 1990, 337 p. ISBN 973-21-0178-4.
8. CANTEMIR, Dimitrie. *Istoria creșterilor și descreșterilor curții otomanice sau aliothmanice*. Traducere din limba latină și indici de Dan Slușanschi. Studiu introductiv de Virgil Cândea. Repere cronologice de Stela Toma. Chișinău: Știința, 2019, 844 p. ISBN 978-9975-85-197-8.
9. CANTEMIR, Dimitrie. *Opere. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor.* Repere cronologice, studiu întroductiv, text stabilit, glosar și indici de Stela Toma. Chișinău: Știința, 2016, 728 p. ISBN 978-9975-85-024-7. 978-9975-67-986-2. Despre ediția *Hronicului…* vezi și articolul nostru *Literatura română veche – spațiu al cunoașterii. Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor de Dimitrie Cantemir.* În: *Materialele colocviului științific național Lecturi In memoriam acad. Silviu Berejan.* Vol. IV, Chișinău, 12 nov. 2019, p. 59-66. ISBN 978-9975-3392-1-6.
10. CANTEMIR, Dimitrie. *Opere. Despre numele antice și de astăzi ale Moldovei. Istoria moldo-vlahică. Viiața lui Constantin Cantemir, zis cel Bătrân, Domnul Moldovei*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și indici de Andrei Eșanu și Valentina Eșanu. Traduceri din limba latină de Dan Slușanschi. Chișinău: Știința, 2023, 439 p. ISBN 978-9975-85-417-7.
11. COSTIN, Nicolae. *Scrieri*. Volumul II. Chişinău: Hyperion, 1991, 632 p. ISBN 5-368-00797-3.
12. În 2003 Institutul de Literatură și Folclor al Academiei de la Chișinău organizează Simpozionul internațional dedicat aniversării a 330-a de la nașterea lui Cantemir. Comunicările prezentate vor constitui miezul volumului *Dimitrie Cantemir. Dimensiuni ale universalității*. *Studii. Sinteze. Eseuri*. Cuvânt-înainte: acad. Mihai Cimpoi. Coordonare științifică: Pavel Balmuș, Svetlana Korolevski. Chișinău: Gunivas, 2008, 288 p. ISBN 978-9975-908-68-9. În același an, sub egida Academiei de Științe a Moldovei, în colecția Academica, apare un tratat de proporții, reunind mai multe studii: *Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII*. Coordonator și redactor științific, acad. Andrei Eșanu. Chișinău: Știința, 2008, 603 p. ISBN 978-9975-67-572-7. Ideea realizării acestui ambițios proiect venea la sugestia scriitorului Ion Druță, care semnează, în volum, și un înainte-cuvânt *Sub steaua renașterii* (p. 7).

N.B. *Titlul subprogramului (cod 010301) Perspective interdisciplinare asupra fenomenelor de confluență și de confruntare în domeniile lingvistic, literar și folcloric în spațiul basarabean ca limes civilizațional și frontieră geopolitică.*